

DOI <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-179-4-16>

ПРАВО НА МЕДИЧНУ ДОПОМОГУ: ЦИВІЛЬНО-ПРАВОВИЙ АСПЕКТ

Качмар М. З.

*аспірант кафедри теорії права, конституційного та приватного права
Львівський державний університет внутрішніх справ
м. Львів, Україна*

Одним із основних природних прав людини є її право на життя, засобом утвердження якого, – є право на надання медичної допомоги. Забезпечення прав людини проголошено у статті 3 Конституції України і є основним обов'язком держави. Продовженням конституційного положення про пріоритет людини, її життя і здоров'я стало віднесення особистих немайнових прав фізичної особи, в тому числі й права людини на медичну допомогу (ст. 284 ЦК України), до предмета правового регулювання цивільного права. Закріплення права на медичну допомогу у Цивільному кодексі України додатково засвідчило посилену увагу держави до змісту цього права та гарантій його здійснення [1].

Досягнення сучасної медицини, а також розширення кола суб'єктів правовідносин, пов'язаних із наданням медичної допомоги, актуалізують проблему правових засад і юридичних механізмів легалізації та врегулювання таких правовідносин методом цивільного права. Формулювання дефініції у правовій доктрині тлумачить, що медична допомога – діяльність професійно підготовлених медичних працівників, спрямована на профілактику, діагностику, лікування та реабілітацію у зв'язку з хворобами, травмами, отруєннями і патологічними станами, а також у зв'язку з вагітністю та пологами [2].

Права людини в сфері надання медичної допомоги можуть бути ефективно реалізовані та надійно захищені за допомогою різних методів правового регулювання. Саме тому законодавство про охорону здоров'я та умови надання медичної допомоги є комплексним правовим утворенням, що охоплює норми конституційного, цивільного, адміністративного, кримінального права та права соціального забезпечення. При наданні медичної допомоги суб'єкти (пацієнти, медичні працівники) користуються різними ступенями свободи вибору поведінки на власний розсуд. Тому доречно говорити про застосування як імперативних, так і диспозитивних методів

правового регулювання відносин з надання медичної допомоги, які застосовуються в залежності від видів медичної допомоги, підстав її здійснення, суб'єктного складу правовідносин.

В цивільно-правовому аспекті право на медичну допомогу складається з низки суб'єктивних цивільних прав, які спрямовані на реалізацією окремих складових права на медичну допомогу. Зміст права на медичну допомогу охоплюється сукупністю визначених в законодавстві повноважень носія права, основними елементами якого в Цивільному кодексі України (далі – ЦКУ) є: право на вибір лікаря, та методів лікування (п. 2 ст. 284); право на згоду на медичне втручання (п. 3 ст. 284); право на відмову від медичного втручання (п. 4 ст. 284); право на добровільну участь у медико-біологічному експерименті (п. 3 ст. 281); право фізичних осіб на проведення щодо них лікувальних програм допоміжних репродуктивних технологій (п. 7 ст. 281); право на стерилізацію (п. 5 ст. 281); право на штучне переривання вагітності (п. 6 ст. 281); право на донорство (ст. 290). Як видно, суб'єктивне право на медичну допомогу ґрунтується в Україні на таких законодавчо визначених повноваженнях пацієнта, як право на вибір лікувального закладу, лікаря, форм та способів медичної допомоги.

Так, відповідно до норми ст. 284 ЦКУ «Фізична особа, яка досягла чотирнадцяти років і яка звернулася за наданням їй медичної допомоги, має право на вибір лікаря та вибір методів лікування відповідно до його рекомендацій. Повнолітня дієздатна фізична особа, яка усвідомлює значення своїх дій і може керувати ними, має право відмовитися від лікування»[3].

Потрібно зазначити, що надання медичної допомоги є комплексною системою, в якій знайшли своє віддзеркалення права громадян, що передбачені законодавством. А.Н. Пищита вважає, що суб'єкт конституційного права на охорону здоров'я та медичну допомогу, реалізуючи на практиці це право, виступає суб'єктом медичних правовідносин, а отже – пацієнтом. Відповідно, саме суб'єкти, що отримують медичну допомогу і є власне суб'єктами конституційного права на охорону здоров'я та медичну допомогу, через них відбувається реалізація зазначеного права на практиці [4]. Н.О. Коротка пропонує вважати пацієнтом особу, яка звернулася до закладу охорони здоров'я з метою профілактичної перевірки стану свого здоров'я чи з конкретними скаргами на своє самопочуття для виявлення хвороби, встановлення діагнозу, отримання інформації про стан свого здоров'я та призначення і проходження курсу лікування. Суб'єктом медичних правовідносин пацієнт може вважатися за умови, що він: 1) виявив бажання укласти договір надання медичних послуг з лікувальною

установою, що здійснює необхідні медичні послуги (незалежно від способу укладення договору); 2) володіє повною дієздатністю (у випадках з особами, вік яких менше 14 років, – за узгодженням з батьками або іншими законними представниками); 3) за медичними показниками потребує отримання медичної допомоги [5].

Відповідно до законодавства, пацієнт має такі загальні права: право на життя, медичну допомогу, свободу вибору лікаря, методів лікування та лікувального закладу, особисту недоторканість, медичну таємницю, медичну інформацію, допуск інших медичних працівників, членів сім'ї, нотаріуса та адвоката, священнослужителя; незалежну медичну експертизу, відшкодування заподіяної здоров'ю шкоди, повну інформованість і добровільну згоду на медико-біологічний експеримент, донорство крові та її компонентів, трансплантацію органів та інших анатомічних матеріалів як на спеціальний метод лікування, штучне запліднення та імплантацію ембріона, застосування методів стерилізації, добровільне штучне переривання вагітності, зміну (корекцію) статеві належності, правовий захист від будь-яких незаконних форм дискримінації, пов'язаних із станом здоров'я, оскарження неправомірних рішень і дій працівників закладів та органів охорони здоров'я. Однак, болючим для пацієнтів залишається питання щодо реалізації права на отримання інформації щодо стану свого здоров'я. Це право закріплене та визначене у таких міжнародних документах, як Лісабонська декларація Всесвітньої медичної асоціації про права пацієнтів, прийнята на 34-й сесії Всесвітньої медичної асамблеї із внесенням поправок на 47-й сесії Генеральної асамблеї ООН, Декларація про розвиток прав пацієнтів в Європі [6].

Отже, кожна людина має природне невід'ємне і непорушне право на охорону здоров'я та медичну допомогу. Суспільство і держава відповідальні перед сучасним і майбутніми поколіннями за рівень здоров'я і збереження генофонду народу України. Конституційними гарантіями реалізації права на медичну допомогу виступають: державне фінансування соціально-економічних, медико-санітарних і оздоровчо-профілактичних програм; безоплатність медичної допомоги в державних і комунальних закладах охорони здоров'я; заборона скорочення таких закладів; державного забезпечення санітарно-епідемічного благополуччя [7]. Право на медичну допомогу має свій специфічний зміст, який не збігається зі змістом інших прав людини, покликаних на охорону її здоров'я. Зміст права на медичну допомогу становлять можливості фізичної особи вільно, на власний розсуд визначати свою поведінку у сфері оздоровлення та лікування. Ці

можливості поведінки обумовлюються об'єктивним становищем речей, станом здоров'я, соціальним статусом особи.

Закріплення в Конституції та Цивільному кодексі України права людини на медичну допомогу відповідає нормам міжнародного права та тенденціям його розвитку з питань прав фізичної особи, а також її інтересам у галузі охорони здоров'я. Разом із тим існує нагальна потреба вдосконалення уявлення про право людини на медичну допомогу, що позитивно відіб'ється й на його здійсненні.

Література:

1. Прасов О.О. Право на медичну допомогу та його здійснення. URL: <https://mydisser.com/files/46498025.doc> (дата звернення 12.12.2021).
2. Закон України «Про внесення змін до Основ законодавства України про охорону здоров'я щодо удосконалення надання медичної допомоги» від 07.07.2011 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3611-17#Text> (дата звернення 12.12.2021).
3. Миронова Г.А. Цивільно-правові засади права на медичну допомогу. URL: <http://ppp-journal.kiev.ua/archive/2013/12/12.pdf> (дата звернення 13.12.2021).
4. Віткова В.С. Суб'єкти конституційного права на медичну допомогу. URL: http://www.pjv.nuoua.od.ua/v2_2016/6.pdf (дата звернення 13.12.2021).
5. Булеца С.Б. Цивільні правовідносини, що виникають у сфері здійснення медичної діяльності: теоретичні та практичні проблеми. URL: http://dspace.onua.edu.ua/bitstream/handle/11300/3307/Buletsa_S_B_disertatsiya.pdf?sequence=14&isAllowed=y (дата звернення 13.12.2021).
6. Головачова К. Проблеми реалізації прав пацієнтів на медичну допомогу в Україні. URL: <http://www.pgp-journal.kiev.ua/archive/2017/5/33.pdf> (дата звернення 13.12.2021).
7. Мазай А. Здійснення фізичною особою права на медичну допомогу. URL: <http://dspace.pnpu.edu.ua/bitstream/123456789/6776/1/Mazay.pdf> (дата звернення 13.12.2021).